
Analiza eficienței activității bancare în condițiile riscului asumat

Prof. univ. dr. Constantin ANGHELACHE (actincon@yahoo.com)

Academia de Studii Economice din București / Universitatea „Artifex” din București

Conf. univ. dr. Florin Paul Costel LILEA (florin.lilea@gmail.com)

Universitatea „Artifex” din București

Lector univ. dr. Marian SFETCU (sfetcum@yahoo.com)

Universitatea „Artifex” din București

Drd. Mariana CHILIMENT (mariana.chiliment@gmail.com)

Academia de Studii Economice din București

Abstract

O bancă își desfășoara activitatea pe baza unui program și a unui plan de măsuri pe care le întreprinde. În studiul situației concrete și al prognozării evoluției situației în sistemul bancar și cel economic pe care îl deservește băncile pot identifica o serie de riscuri, pe care, dacă le cuantifică, le cunoaște, întreprinde și măsurile pentru a le evita sau măcar diminua. În aceste condiții, vorbim despre riscuri asumate pe care banca le ia în strictă concordanță cu situația la momentul analizei și a prognozei evoluției situației bancare și a pieței financiare. În analiza situația concretă a activității unei bănci, utilizăm un număr de indicatori statistici pe care generic îi vom numi indicatori de performanță bancară. Acești indicatori reflectă modul în care, pe baza activității și a asumării unor riscuri societatea a reușit să își desfășoare o activitate bună. În categoria acestor indicatori de performanță bancară includem rata rentabilității care este expresia profitului dobândit de bancă în activitatea sa, și aici discutăm despre o rentabilitate financiară sau o rentabilitate economică. Rentabilitatea economică reflectă efectul capacității manageriale de utilizare a resurselor financiare pentru a obține profit și în condițiile asumate în planul de evoluție și în programul de măsuri. Un alt indicator cu efect asupra aprecierii performanței bancare este efectul de pârghie care acționează atunci când asumarea unor resurse noi este mai avantajoasă sau cel puțin egală cu rentabilitatea economică, adică o cheltuială suplimentară care vizează prevenirea sau diminuarea riscurilor necesită cheltuieli care comparate cu veniturile obținute ne dau efectul eficienței măsurilor respective. Astfel, dacă cheltuielile sunt mult mai mari decât veniturile obținute în urma măsurilor de eliminare a riscurilor uneori este de preferat ca riscul respectiv să fie izolat și activitatea băncii restrânsă pentru a nu intra într-o situație mai delicată. În domeniul bancar sunt o

serie de alți indicatori care arată rentabilitatea băncii și care comparați cu indicatorii de risc ne dau efectul măsurilor întreprinse de bancă.

Cuvinte cheie: *activitate bancară, rentabilitate, riscuri bancare, management bancar, indicatori*

Clasificarea JEL: G24, G32

Introducere

În acest articol, autorii, pe baza studiului efectuat au constatat că importante sunt două aspecte în activitatea financiar-bancară. Primul este acela care se referă la rentabilitatea (profitabilitatea) băncii care acționează în piață. Autorii disecă, cu atenție, condițiile concrete și pe baza indicatorilor de rentabilitate prezintă care este situația previzibilă a rezultatelor băncii în condițiile în care riscurile au fost asumate. Planul de măsuri care vizează identificarea, cunoașterea, limitarea sau evitarea riscurilor trebuie și el considerat pentru că în această direcție, în contextul în care apar germeii unor noi riscuri, indiferent de natura acestora, banca trebuie să aibă un program pe care să îl întreprindă, să îl pună în practică imediat. Implementarea măsurilor vizate în această activitate de gestiune a riscurilor bancare este poate mai important decât întregul plan de management managerial al conducerii societății. Pe de altă parte, în articol se face o analiză atentă a riscurilor care apar și a unor indicatori calculați pentru a vedea efectul pe care l-a avut riscurile care au apărut, atât al celor asumate cât mai ales a celor neasumate. În domeniul riscurilor putem vorbi de risc de lichiditate, risc de credit, riscul ratei de dobândă, riscul valutar, riscul de schimb, mai ales în operațiunile internaționale, precum și riscurile de țară sau riscul suveran. Desigur, banca își desfășoară activitatea și pe plan extern mijlocind posibilitățile de cooperare internațională, de participare a agenților români la operațiuni în cadrul societăților multinaționale. În același sens și participarea unor companii străine la activitățile din țara noastră se supun acelorași reguli.

Literature review

Anghel, Sfetcu, Bodo and Burea (2017) s-au concentrat pe analiza cantitativă a riscurilor utilizând probleme de modelare. Anghel (2016) a analizat metodele de calcul al dobânzii și semnificația acesteia în managementul bancar. Anghelache, Bodo, Sfetcu and Mirea (2017) au studiat aspecte legate de analiza riscului ratei dobânzii și au arătat că modificările neașteptate ale ratelor dobânzii pot determina creșterea sau scăderea venitului net din dobânzi, influențând profitabilitatea unei bănci și, implicit, valoarea de piață a capitalului său. Anghelache, Sfetcu and Bodo (2017) au analizat evoluția cadrului de reglementare prevăzut de standardele elaborate de

Comitetul de la Basel. Anghelache, Anghel and Niță (2016) au prezentat o serie de elementele esențiale privind riscurile bancare. Bushman and William (2012) au studiat elemente legate de provizionarea pierderilor la credite și disciplina riscului de asumare a băncilor. Delis and Kouretas (2011) au studiat impactul ratelor dobânzii asupra activelor de risc și au prezentat că acesta este diminuat pentru băncile cu capital social mai mare și este amplificat pentru băncile cu elemente extrabilanțiere superioare. Elsinger, Lehar and Summer (2006) au propus o metodă pentru a evalua stabilitatea financiară sistemică a unui sistem bancar, utilizând, în acest sens, instrumente standard din managementul modern al riscurilor, în combinație cu un model de rețea de împrumuturi interbancare. Ippolito, Peydrob, Poloc and Sette (2016) au abordat aspecte legate de gestionarea riscului de lichiditate de către bănci și implicațiile pentru reglementarea sectorului financiar, în special Basel III. Jimenez, Lopez and Saurina (2013) au încercat să identifice modul în care concurența influențează riscul bancar. Ly (2015) a studiat relațiile dintre riscul de lichiditate, reglementarea, supravegherea și performanța băncii prin utilizarea unui panou de date din țările UE27. McPhilemy (2014) a analizat integrarea reglementării și supravegherii bancare prudentiale în Uniunea Europeană. Pasiouras and Kosmidou (2007) au investigat principalii factori care influențează rentabilitatea băncilor comerciale interne și externe în Uniunea Europeană.

Metodologia cercetării, date, rezultate și discuții

Activitatea bancară este necesară și importantă în activitatea social-economică. Fluxurile economice nu se pot închide fără implicarea sistemului bancar. Circuitele economice au la bază implicarea elementului financiar. Acesta nu s-ar putea închide fără parcurgerea fluxurilor economico-financiare. Din acest punct de vedere, activitatea bancară are un loc bine definit în sistemul social-economic. Fiecare bancă își propune să desfășoare o activitate eficientă. Această eficiență se poate realiza numai în condițiile economico-financiare interne și internaționale. Precizăm și elementul internațional deoarece băncile participă și la circuitele economico-financiare externe (comerț exterior, cooperare economică și tehnico-științifică internațională, arbitraj financiar-valutar, finanțări externe sau interne etc.). În orice moment se pune problema eficienței cu care se desfășoară activitatea bancară. Pentru a reliefa modul în care evoluează activitatea unei bănci, din punct de vedere statistic sau mai corect/complex cantitativ, se calculează un număr de indicatori specifici. Aceștia trebuie priviți și analizați în complexitatea lor, ca un sistem de indicatori. Dintre indicatorii de performanță (eficiență) ai sistemului bancar vom prezenta, în continuare, pe cei mai importanți dintre aceștia.

• Rata rentabilității, ca expresie semnificativă a profitului, măsoară rezultatele managementului bancar, în ansamblul său și exprimă efectul angajării acționarilor în activitatea instituției de credit. Matematic, rata rentabilității financiare se determină utilizând relația:

$$R_{rf} = \frac{P_n}{C_p}$$

unde:

R_{rf} = rata rentabilității financiare;

P_n = profitul net;

C_p = capitalul social.

Acest indicator exprimă câte unități monetare din profitul obținut se realizează cu o unitate de capital social.

• Rata rentabilității economice arată efectul capacității manageriale de a utiliza resursele financiare, reale ale băncii pentru a genera profit. Rata rentabilității economice este cea mai corectă expresie a eficienței bancare deoarece reflectă direct rezultatul în funcție de managementul specific al intermedierei bancare de optimizare a operațiilor active, în funcție de volumul resurselor financiare de care dispune banca.

$$R_{re} = \frac{P_n}{A_t}$$

unde:

R_{re} = rata rentabilității economice;

P_n = profitul net;

A_t = active totale.

Acest indicator relevă, prin raportare, numărul de unități monetare din profit care revin la o unitate de activ.

• De mare expresivitate pentru bancă, în calitate de intermediar financiar, este indicatorul efectul de pârghie care arată gradul în care utilizarea unor resurse suplimentare servește majorării rentabilității capitalului băncii analizate. Efectul de pârghie intervine atunci când angajarea unor resurse noi este avantajoasă, respectiv atunci când costul resurselor este mai mic sau cel puțin egal cu rentabilitatea economică. Relația de calcul este următoarea:

$$E_p = \frac{A_t}{C_p}$$

unde:

E_p = efectul de pârghie;

A_t = active totale;

C_p = capitalul social.

Cei trei indicatori menționați se află în următoarea relație matematică:

$$R_{rf} = R_{re} \times E_p$$

Conform conceptului bancar, resursele care constituie obiectul intermedierei bancare, ca și creanțele, constituind creditele acordate, sunt identificate cu precizie. În orice moment al activității se manifestă o atenție pentru păstrarea identității surselor de proveniență a fondurilor și a deținătorilor și utilizatorilor acestora.

Resursele care fac obiectul intermedierei bancare și veniturile care reprezintă efectele utilizării lor, sunt considerate, în general, inclusiv în contabilitate ca fluxuri distincte. Veniturile brute realizate ca urmare a utilizării activelor, diminuate cu sumele plătite pentru resursele angajate, au un circuit propriu și, în final, ca venituri nete este o expresie a eficienței activelor bancare utilizate. Venitul net stă la baza calculului determinării și exprimării profitului.

- Un indicator statistic relevant este rata profitului care exprimă compararea valorică a ponderii pe care o are profitul în totalul veniturilor obținute de o bancă. Și în domeniul bancar, rata profitului se calculează ca expresie a raportului între profit net și venituri, după relația:

$$R_p = \frac{P_n}{V_t}$$

unde:

R_p = rata profitului;

P_n = profitul net;

V_t = venituri totale.

- Analiza ratei profitului în mod individual nu are o expresivitate desăvârșită (finală) și, de aceea, este asociat cu alți indicatori statistici. Dintre acestea, adesea, se calculează și rata utilizării activelor. În consecință, rata profitului se asociază cu indicatorul rata utilizării activelor ca expresie a raportului între venituri și active. Calculul se face prin relația:

$$R_{ua} = \frac{V_t}{A_t}$$

unde:

R_{ua} = rata utilizării activelor;

V_t = venituri totale;

A_t = active totale.

Acest indicator exprimă valoarea profitului care se realizează la o unitate din activele băncii. Asocierea este evidentă și se exprimă prin corelația:

$$R_p = R_{ua} \times R_{re}$$

Indicatorii de performanță bancară se calculează din datele contabile, care reflectă activitatea perioadei de referință, în documentele de sinteză: bilanțul și contul de profit și pierdere.

În activitatea bancară apar, în condiții diferite, specifice, o serie de impedimente. Așa se întâmplă în condițiile în care apar perturbații, pe plan intern sau internațional, acestea au efect și în domeniul financiar-bancar. De exemplu, crizele economico-financiare (vezi criza economico-financiară din perioada 2007-2008) au efect direct și asupra eficienței activității financiare. În astfel de împrejurări când apar evoluții sau fenomene surprinzătoare, activitatea bancară este supusă riscului. În planul managerial al unei bănci trebuie să se prevadă și posibilitatea apariției riscurilor, în toată complexitatea și diversitatea lor, precum și măsurile care se vor întreprinde pentru eliminarea sau, cel puțin, diminuarea efectelor acestora. Deoarece alături de indicatorii de măsurare a rentabilității, dimensionarea riscurilor, componenta importantă a performanțelor bancare, permite formarea unei imagini de ansamblu asupra rentabilității. Indicatorii de măsurare a riscurilor sunt în legătură cu cei de măsurare a rentabilității deoarece orice bancă trebuie să își asume anumite riscuri pentru a obține o anumită performanță financiară.

Asupra activității bancare acționează o serie de riscuri, iar dintre principalele tipuri de riscuri în activitatea băncilor le menționăm pe următoarele:

- Riscul lichidității care determină banca să acționeze de așa natură încât să fie capabilă să își asigure suficiente active care pot fi transformate în numerar efectiv, în vederea acoperirii în orice moment a plăților scadente sau cerute în afara scadenței. În acest sens, pentru determinarea lichidității se iau în calcul banii lichizi din casă și din conturi, depozitele la Banca Națională, depozitele pe termen scurt la alte bănci (30 de zile), disponibilitățile valutare la vedere. Calculul acestui indicator se realizează utilizând relația:

$$R_l = \frac{V_{ht}}{D} \cdot 100$$

unde:

R_l = riscul lichidității;

V_{ht} = hârtii de valoare pe termen scurt;

D = depozite.

Lichiditatea se poate calcula și pe termen lung și, în acest caz, se va determina ca raport între fondurile proprii împreună cu resursele pe termen de peste cinci ani, rezultatul demonstrând gradul de participare la plasamentele peste cinci ani al resurselor pe termene mai scurte de cinci ani.

• Riscul creditului poate să apară din lipsa de capacitate de rambursare a creditelor de către clienții băncii, precum și prin perspectiva ca banca să devină insolventă, aceasta din urmă fiind în cazul clienților. Evitarea riscurilor de credit presupune o atentă analiză după metodologii puse de acord cu standardele internaționale care au în vedere performanțele financiare ale împrumutaților și gruparea creditelor după calitatea lor. Pentru determinarea riscului de credit se utilizează unele relații de calcul care nu epuizează această problemă complexă a activității bancare pentru că elementele riscului de credit cuprind cel puțin două componente de care trebuie să se țină seama și anume: probabilitatea producerii riscului și consecința producerii riscului. Aceste componente se analizează în strânsă legătură una cu alta. Cu cât este mai mare probabilitatea producerii unui risc cu atât mai mică este consecința care poate fi acceptată și invers, cu cât mai mică este probabilitatea producerii riscului cu atât se pot accepta consecințe mai mari. Indicatorul riscului de creditare (al creditului) se calculează după relația:

$$R_c = \frac{C_{cm}}{A_t} \cdot 100$$

unde:

R_c = riscul de creditare;

C_{cm} = credite de calitate medie;

A_t = active totale.

• Orice credit bancar are un cost. Acesta se exprimă, cel mai sintetic, prin dobânda practică. Realizarea veniturilor din dobânzi devine uneori incertă, fiind lovită de riscul ratei dobânzii. Riscul ratei dobânzii va fi urmărit, în primul rând, prin promovarea modificărilor care pot interveni în nivelul dobânzilor corelat cu volatilitatea economiei și a mișcărilor în structura ratei dobânzilor. Riscul ratei dobânzii, care poate evolua în funcție de raportul dintre activele purtătoare de dobânzi și pasivele purtătoare de dobânzi, în condițiile actuale ale României este adecvat să fie mai aproape de coeficientul unu, în vederea minimizării acestui risc. Pentru controlul riscului ratei dobânzii, banca are în vedere elaborarea unor planuri și prognoze ale activelor și pasivelor purtătoare de dobânzi, pentru a asigura nivelul optim de acoperire a pasivelor purtătoare de dobânzi cu activele purtătoare de dobânzi. Acest indicator se calculează utilizând relația:

$$R_{gs} = \frac{A_s}{P_s} \cdot 100$$

unde:

R_{gs} = riscul ratei dobânzii;

A_s = active sensibile;

P_s = pasive sensibile.

- Băncile funcționează pe baza unui capital bine constituit, în condițiile legale și conforme cu prevederile acordurilor Basel I, II și III. Atunci când volumul activității unei bănci depășește condiționările privind, de exemplu, raportul dintre valoarea capitalului social și volumul creditelor, apar evoluții negative majore. Acestea se pot concretiza în riscul capitalului. Acest indicator se calculează după relația:

$$R_{cap} = \frac{C_t}{A_s} \cdot 100$$

unde:

R_{cap} = riscul capitalului;

C_t = capital social total;

A_s = active sensibile.

- Riscul valutar devine o realitate odată cu dezvoltarea activităților băncii din acest domeniu. Este necesar ca acest risc să fie administrat unitar în bancă pe baza unei analize permanente a structurii monedelor cu care banca lucrează. Situația fiecărei valute în parte va fi revizuită permanent și modificată în funcție de condițiile economiei internaționale și va fi evitată expunerea la riscul valutar, ca urmare a urmării corelării scadențelor activelor cu cele ale pasivelor și a evitării situației în care ratele dobânzii în valută ar putea depăși ratele dobânzilor de pe piață. Preocupările pentru urmărirea riscului valutare se extind și asupra relațiilor cu băncile corespondente pentru care banca își proiectează un sistem de lucru și limite de expunere. La aceasta se mai adaugă și riscul de țară pentru care se va aproba în funcție de situația de ansamblu a țărilor respective, suma cumulată a expunerii, suma care nu poate fi depășită. Și în cazul riscului valutar se impun activități de planificare și prognoze capabile să permită structurarea activelor și pasivelor valutare ale băncii într-o componentă de valută capabilă să asigure o stabilitate per ansamblu a portofoliului de depozite și a plasamentelor valutare ale băncii.

Aceste riscuri prezentate nu sunt singurele, dar pe acestea le-am considerat a fi cele mai importante. Analiza activității unei bănci se realizează

și pe seama bilanțului băncii. În bilanț sunt cuprinse toate elementele necesare pe baza cărora se poate analiza eficiența și efectul riscurilor bancare. De asemenea, se pot efectua prognoze utile managementului bancar.

Concluzii

Din cele prezentate, autorii au tras concluzia că operațiunea de identificare și gestionare a riscurilor bancare este deosebit de importantă în activitatea lor economică. Riscurile pleacă în fapt de la relația de cooperare între bănci și celelalte elemente ale structurii economice dintr-o țară. În acest sens creditele acordate de bancă, ridică un risc aproximativ similar, atât pentru creditor cât și pentru debitor. De aceea din punct de vedere al băncii eliminarea unui asemenea risc se face prin constituirea de către debitor a unor garanții solide, reale care să poată acoperi riscurile de creditare ce pot apărea. O altă concluzie este aceea că managementul unei bănci trebuie să aibă în vedere stabilirea planului de activitate și respectiv a apariției și efectelor pe care le au riscurile pe care le-am studiat și prezentat în acest articol. Riscurile sunt inevitabile în activitatea bancară, dar un management pozitiv poate să determine identificarea acestora, cunoașterea și poate chiar eliminarea riscurilor bancare. Băncile pentru a avea o activitate eficientă, trebuie să respecte atât legislația internă, dar mai ales prevederile din acordurile Basel I, II și III care pun clar în fața sistemului bancar, prevederi care trebuie îndeplinite pentru a diminua, pe cât posibil și a elimina dacă se poate efectul riscurilor care apar în sistemul bancar.

Bibliografie

1. Anghel, M.G., Sfetcu, M., Bodo, G. and Burea, D. (2017). Bank Risk Management. *Romanian Statistical Review, Supplement, 11*, 87-94
2. Anghel, M.G. (2016). Elements of significance concerning the interest rate and its role in the banking activity. *Romanian Statistical Review Supplement, 4*, 99-106
3. Anghelache, C., Bodo, G., Sfetcu, M. and Mirea, M. (2017). Model for Analyzing the Sensitivity of the Bank's Risk Indicators to the Interest Rate Variation. *Romanian Statistical Review, Supplement, 12*, 64-75
4. Anghelache, C., Sfetcu, M. and Bodo, G. (2017). Analysis of Banking Risks in the Context of The Basel Agreements. *Romanian Statistical Review, Supplement, 12*, 83-89
5. Anghelache, G.V., Anghel, M.G. and Niță, G. (2016). General Notions on banking Risks. *Romanian Statistical Review Supplement, 5*, 13-18
6. Bushman, R. and Williams, C. (2012). Accounting discretion, loan loss provisioning, and discipline of Banks' risk-taking. *Journal of Accounting and Economics, 54* (1), 1-18
7. Delis, M. and Kouretas, G. (2011). Interest rates and bank risk-taking. *Journal of Banking & Finance, 35* (4), 840-855
8. Elsinger, H., Lehar, A. and Summer, M. (2006). Risk Assessment for Banking Systems. *Management Science, 52* (9), 1301 - 1314

-
9. Ippolito, F., Peydró, J.L., Poloc, A. and Sette, E. (2016). Double bank runs and liquidity risk management. *Journal of Financial Economics*, 122 (1), 135-154
 10. Jiménez, G., Lopez, J. and Saurina, J. (2013). How does competition affect bank risk-taking?. *Journal of Financial Stability*, 9 (2), 185-195
 11. Ly, K.C. (2015). Liquidity Risk, Regulation and Bank Performance: Evidence from European Banks. *Global Economy and Finance Journal*, 8 (1), 11 – 33
 12. McPhilemy, S. (2014). Integrating rules, disintegrating markets: the end of national discretion in European banking?. *Journal of European Public Policy*, 21 (10), 1473-1490
 13. Pasiouras, F. and Kosmidou, K. (2007). Factors influencing the profitability of domestic and foreign commercial banks in the European Union. *Research in International Business and Finance*, 21 (2), 222-237